

El valor de l'aigua

written by Josep M. Boixareu Vilaplana | 29 de desembre de 2023

Amigues, amics,

L'**aigua** i l'aire són els primers béns necessaris per a l'existència de la vida a la Terra. En aquest escrit em limitaré a parlar de l'aigua car en aquests moments és un bé que escasseja en molts indrets del nostre planeta i el nostre país no n'és una excepció. Ara que entrem a l'hivern, fins i tot en els punts més alts dels Pirineus es nota a faltar la neu. Les estacions d'esquí han d'aprofitar les nits fredes per produir-la artificialment amb aquells canons que no sé l'energia que gasten. Però l'aigua no és tan sols un bé necessari per a la vida sinó que se'ns presenta en formes molt diverses i forja espectacles meravellosos algunes vegades i altres causa catàstrofes destructives de vides, de construccions i transforma la geografia.

L'aigua, segons el grau de "progrés" de la zona on vivim, ens arriba de maneres diverses. Hi ha molts indrets del nostre món on no està canalitzada i s'ha de bombar de sota terra o aprofitar-la de rius o llacs, però sovint no apta per al consum dels humans, malauradament, es beu amb conseqüències per a la salut. Nosaltres, els de les zones suposadament "civilitzades", el nostre primer contacte diari amb l'aigua és a través de l'aixeta o del dispersor de la dutxa. Amb perspectiva històrica, però, no fa tants anys que la trèiem dels pous i de les fonts. A casa dels avis del Pla de Llerona, durant la meva infantesa i primera adolescència, la pouàvem i guardàvem en galledes per a la higiene personal, per rentar i per cuinar. L'aigua per beure l'anàvem a cercar a les fonts amb els càntrirs. Era més bona que la clorada, tan "higiènica", de l'aixeta. M'oblido de les aigües embotellades.

Per mi, l'aigua per excel·lència és la que cau del cel; sí, malgrat el que està passant ara. La pluja, ciència a banda, és

un bé molt mal repartit. En èpoques normals, a les zones tropicals hi havia l'època de les pluges i l'època seca. En latituds més altes i més baixes la cosa anava més repartida, malgrat que la primavera i la tardor eren les estacions més plujoses.

A la tardor era quan, de tant en tant, les fortes pluges feien que l'aigua es desboqués en torrentades per terrenys pendents i inundés les zones planes. Parlo en passat perquè ara la meteorologia no segueix les regles d'abans a causa del canvi climàtic que no és objecte d'aquest escrit. L'espectacle d'una bona pluja, sobretot al camp, és dels que m'agradava contemplar, dessota un porxo o darrere unes vidrieres. Durant la pandèmia de la Covid-19 va ploure bastant o, almenys, molt més que ara. Contemplar-la t'allunyava del drama que estàvem passant. Una cortina d'aigua difuminava els arbres del fons o la immensitat d'un paisatge obert donant-li un aire diferent. Jo imaginava que aquella pluja netejava. Sí, netejava els arbres, l'ambient, però no eliminava el maleït virus. Amb l'aigua del cel i menys contaminació humana els ocells apareixien per totes bandes, de tota mena i de tots colors. Gaudia d'aquest escenari fins que no retornava a la realitat de la pandèmia que s'enduia vides humanes. Un dels meus espectacles favorits són les tempestes de nit amb llamps i trons. Sents caure l'aigua amb la seva remor més o menys suau i, de sobte, una resplendor a l'horitzó; al cap d'uns segons, el tro! O allò que ens deien de petits: els angelets arrossegueu mobles al cel. Quan veies caure un llamp que t'enlluernava, l'espetec s'hi encavalcava. Impressionant! Però seguia a l'aguait esperant com seria el següent. Allò era la força de la natura amb tota la seva potència i bellesa nocturna.

Les conduccions d'aigua més naturals són els rius i rierols. Per Llerona hi passa el riu Congost, des de fa mesos amb un filet d'aigua. Sempre n'hem dit la riera perquè només baixa, o baixava, amb un bon cabal a finals d'estiu i a rierades. Era

tot un espectacle. Un devessall d'aigua terrosa que arrossegava pedres que deixaven anar un so que recordava un continu de trons que venien de lluny; dèiem que la riera roncava. No som un país de grans rius: el més cabalós és l'Ebre que, a Catalunya, recull les aigües del Segre, i de la Noguera Pallaresa. La Noguera Ribagorçana flueix al Segre. Al Pirineu català hi ha un entramat de llacs i rierols que vistos des de l'aire fan la sensació que assedeguen la serralada de muntanyes amb els seus múltiples pics. Vistos des de terra ferma hi ha llocs encantadors com el paratge d'Aigües Tortes a la vall de Sant Nicolau, on una xarxa de rierols s'enrama entre avets i prats verds. Alguns d'aquests arbres, ajaguts i secs perquè algun llamp els va partir, trenquen com pinzellades grises els verds de prats i arbres i la lluentor dels rierols que canvien de color segons la direcció del sol que travessa les branques dels arbres oferint els seus múltiples raigs que ajuden a compondre un meravellós escenari. Només hi sobren els mosquits que a l'estiu són el malson dels pacífics visitants.

Els nostres pirinencs rierols enllacen la munió de llacs i estanys –empraré indistintament les dues denominacions perquè me'n resulta difícil la qualificació en funció de la grandària– que reposen en aquelles altures. Un rierol que surt del llac Llong és el que dibuixa la meravella d'Aigües Tortes i d'allí s'escola cap al llac Llebreja no sense abans haver repartit les seves aigües en diferents salts i, quan el cabal d'aigua és abundós, al final dibuixa una forma de petxina convexa per la cascada del Sant Esperit. No acabaria mai amb l'enumeració dels llacs del nostre Pirineu, però no vull deixar d'esmentar-ne alguns dels que he pogut veure de prop o de lluny. Aigües Tortes amunt i travessant el Portaló d'Espot, arribem als estanys Ratera i més avall a llac de Sant Maurici. Al final de la Vall de Boí topem amb el llac de Cavallers, convertit, com molts, en represa. A la mateixa vall s'hi troba, en una fondalada, el Llac Negre. També al final de la Vall Fosca s'aixeca imponent la presa de l'estany Gento.

Travessant, a l'alçada de Gerri de la Sal, cap a la mateixa Vall Fosca, ens trobem amb un dels estanys d'origen càrstic, el de Montornés que, com el de Banyoles, rep l'aigua del seu fons; no hi ha rius que hi aboquin. A la capçalera del riu Noguera Ribagorçana hi ha l'estany Redon. A la Val d'Aran, seguint Tredòs amunt, hi ha el Circ de Colomers, anomenat així perquè consta de tres llacs a diferent nivell. A la Cerdanya, entorn de Meranges s'hi troben els estanys de Malniu, Minyons i el de l'Orri. Per acabar d'una vegada amb llacs i estanys del nostre Pirineu, tan sols esmentar els de Gerber, Baciver o la Pera.

Sabem que l'aigua es presenta en tres estats físics: líquid, sòlid i gasós. Del líquid ja n'he parlat i en tornaré a parlar. En estat gasós, anomenat vapor d'aigua, el veiem quan bullim l'aigua en una olla, quan en un estany l'aigua està a una temperatura superior a la de l'ambient, o en les xemeneies d'algunes fàbriques. De fet és l'únic "fum" que hauríem de veure sortir d'aquestes instal·lacions i plantes químiques. De vegades, algunes d'aquestes instal·lacions ens enganyen fent-nos creure que surt vapor d'aigua quan en realitat es tracta d'altres tipus de gasos de color blanc, però no tan inofensius com el vapor. Aquest, el vapor, s'utilitza com a motor en alguns enginyers, com la mateixa màquina de vapor que abans feia anar aquelles grans locomotores dels trens i en altres aplicacions fabrils.

Fa parlar molt l'aigua gelada que, com sabem, augmenta de volum en el moment que passa de l'estat líquid al sòlid. Una de les formes més boniques de l'aigua gelada és quan precipita en forma de neu, en flocs quan és més contundent o volves en estat més lleu. Veure nevar és un espectacle com el de la pluja. Pels que vivim en latituds i alçades com les del Vallès Oriental la neu és un fet extraordinari que no es dona cada any tret de cims com el Matagalls i on actualment tampoc és persistent tot l'hivern. L'hivern passat un dia van caure quatre volves mal comptades a Llerona i vaig observar la

curiositat gairebé extasiada d'una noia vinguda del tròpic que no havia vist mai nevar. I, és que, ben mirat, és un fenomen que delecta els més acostumats. Suposo que no agrada tant als de latituds on s'acumulen gruixos de neu de més de mig metre i que per sortir de casa s'han de fer un tip de traure la neu a palades. Tampoc deu ser agradable als qui han de circular en aquestes circumstàncies per les carreteres. Si la nevada és un espectacle deliciós, observar les formes en què cristal·litza la neu encara ens meravellem més. De vegades podem veure a simple vista les formes d'aquests cristalls, però tan sols amb una lupa domèstica apareixen en multitud de formes que sempre recorden les estrelles brillants o formes que les suggereixen. La volva més petita és una meravella natural. No parlo de l'esport que facilita la neu, l'esquí, perquè no l'he practicat mai, però m'encanta veure'l com m'agrada veure i sentir ballar sardanes, cosa que tampoc no he fet mai. Anar a trepitjar neu, sobretot les primeres vegades, és una experiència molt especial. Veure tot l'entorn nevat és un panorama encisador. Tot això és aigua.

La neu de les muntanyes és una important reserva d'aigua. Si se n'ha acumulat molta, a la primavera el desglaç farà fluir els rius amb alegria, emplenarà embassaments i en garantirà aquest bé tan apreciat durant, almenys, un any. Sempre m'han cridat especial atenció les glaceres que es mantenen tot l'any. La primera glacera que vaig veure va ser la que hi ha, o hi havia, en un racó de la cara nord dels Encantats, muntanyes que fan de teló de fons del llac de Sant Maurici al Pallars Sobirà. A l'agost, he pogut trepitjar glaceres a Noruega i al maig vaig tenir enfront el mur glaçat i tota la seva extensió del darrere del Perito Moreno el frontal del qual, de tant en tant, desprenia blocs enormes de gel que queien damunt de l'aigua amb gran terrabastall que provocava unes ones que feien trontollar les embarcacions que s'hi acostaven més del compte. D'icebergs només n'he vist de petits navegant pel llac Argentino a la Patagònia; a banda i banda muntanyes baixes cobertes de neu. L'embarcació en què anava et

permetia contemplar un paisatge d'aigua, neu i gel. Jo era l'únic que va fer el trajecte defora, a la popa, ben abrigat, guaitant l'estel que deixava la barca i la perspectiva blanca de l'horitzó que es tancava en un punt on coincidien el blau del llac amb el blanc dels costats. A Suïssa, al naixement del Roine, un munt de blocs de gel blau deixava veure tot just les primeres aigües d'aquest riu del qual, en el seu moment, no vam saber aprofitar per fer un transvasament cap a Catalunya. Ara, no ens deixen ni fer el transvasament de l'Ebre al Llobregat. Què se n'haurà fet d'aquelles glaceres i blocs de gel? Ja soc massa gran per poder tornar-hi i comprovar-ho.

Queden moltes maneres de poder contemplar l'aigua al nostre planeta. Els ràpids de grans i mitjans rius, els guèisers com a sortidors d'aigua calenta o les cascades de casa nostra i les de tot el món, algunes d'una espectacularitat corprenedora, tant si te les mires de dalt com del peu. Les cascades, els rius o els llacs estan minvant els seus cabals d'aigua. Les glaceres i el gel dels pols s'estan fonent fent pujar el nivell dels oceans i amenaçant illes i costes de poca alçada. Les nostres fonts s'han eixugat, els càntirs ja només serveixen de decoració. L'agricultura ha de transformar-se per poder donar els fruits que són la base de la nostra alimentació. Les restriccions d'aigua estan a la cantonada. L'aigua és vida com diuen a les Terres de l'Ebre. Ara, per conscienciar-nos del valor de l'aigua que escasseja han inventat una frase que no m'agrada gens: "L'aigua no cau del cel". S'entén el missatge, però si no cau del cel, d'on vindrà? Els núvols del cel són la nostra font d'aigua i, o no n'hi ha o passen de llarg. Sí, les dessalinitzadores converteixen l'aigua de mars i oceans en aigua dolça, però si un dia hi hem de dependre, només el seu preu depassarà el de l'or i l'or no és assequible per a tots els éssers humans, ni per als animals, ni per a l'agricultura.

Em queda comentar una aplicació de l'aigua, que si no és imprescindible és un argument més que en demostra el valor. Es

tracta de l'aigua com a medi espiritual o religiós des que hi ha vida a la Terra. L'aigua com a transmissora de Gràcia divina. Ja sé que això no és vàlid per a tothom, però demostra el valor que s'ha donat i es dona a l'aigua més enllà de saciar les necessitats imprescindibles però materials. No sabem, almenys jo no ho sé, quin valor es donava a l'aigua en la prehistòria i temps remots. Tal volta els historiadors i els arqueòlegs ho saben, jo no. Per al cristianisme, una de les bases de la nostra civilització, el primer ús espiritual de l'aigua va ser al riu Jordà quan Joan Baptista hi batejava i un dels batejats va ser Jesús de Natzaret. Ara poca gent bateja els fills; aigua que estalvien... Però encara es bateja d'una manera o altra. Per al judaisme i altres religions l'aigua forma part d'un ritus purificador, no gaire allunyat del cristianisme en les seves diferents branques. A la catedral ortodoxa de Sant Petersburg vaig veure un bateig per immersió d'un nounat en una pica d'aigua. Els Testimonis de Jehovà es bategen d'adults en una piscina natural o artificial, també per immersió. Em consta que altres religions més allunyades geogràficament de nosaltres també utilitzen l'aigua com a element purificador, però no recordo quines són.

Sigui com sigui, l'aigua és tan necessària com l'aire per viure. Amb aquestes ratlles només he pretès remarcar-ne la importància. De fa anys que es diu que les guerres del futur seran per causa de l'aigua. Un mal presagi, però una demostració més de la seva importància. De moment, la primera mesura a prendre és l'estalvi d'aquest líquid tan preuat. Si el canvi climàtic i la sequera com una de les conseqüències persisteixen, cadascú de nosaltres, a estalviar aigua i els manaires del món, menys COPs o cimeres del clima i més mesures contundentment efectives, peti qui peti; sinó petarem tots.

Vostre,